2.3. Hadis Kitapları

İslam dininin iki temel kaynağından biri de sünnettir. Sünnetin sözlük anlamı tutulan yol, davranış demektir. Terim anlamı ise Hz. Peygamber'in yapmış olduğu, farz ve vacibin dışındaki tavsiye ve öğütlerdir.[16] Hz. Peygamber'in düşünce ve davranış kalıplarını yansıtan sünnet, Kur'an'a göre şekillendiği için bağlayıcıdır. Kur'an-ı Kerim'i daha iyi anlayabilmek ve hayata tatbik edebilmek için Hz. Muhammed'in (s.a.v.) hadislerine ve uygulamalarına ihtiyaç vardır. Nitekim Yüce Allah, Kur'an-ı Kerim'de Ahzab suresi 21. ayetinde şöyle buyuruyor: **"Andolsun, Allah'ın resulünde sizin için; Allah'a ve ahiret gününe kavuşmayı uman, Allah'ı çok zikreden kimseler için güzel bir örnek vardır."**

DÜŞÜNELİM-PAYLAŞALIM

"Size iki şey bırakıyorum, onlara sıkı sarıldığınız sürece yolunuzu şaşırmazsınız. Allah'ın kitabı ve Resulü'nün sünneti. "

(Muvatta, Kader, 3.)

Peygamberimizin (s.a.v.) bu hadiste dinî hitabette kullanılacak kaynaklardan hangilerini vurgulamaktadır. Düşüncelerinizi arkadaşlarınızla paylaşınız.

Peygamber Efendimizin hadisleri Hicri birinci asrın sonuyla Hicri ikinci asrın başlarında sistemli bir şekilde tedvin edilmeye başlanmıştır. Hadisleri ilk tedvin eden kişi İbn Şihab ez-Zuhri'dir. Tedvin devrinin başlangıcında hadisler basit bir sıra ile kitaplarda toplanıyordu. Bu da aranılan bir hadisin bulunmasını zorlaştırıyordu. Hicri ikinci asrın başında "musannef" ismi verilen hadis kitapları oluşturuldu. Bu kitaplardaki her hadis, konusu ile ilgili bölümlerde bulunuyordu.[17]

16. Ahmet Nedim Serinsu, Mehmet Sürmeli, Arif Alkan, vd., MEB, Dinî Terimler Sözlüğü, s. 334.
17. bk. Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 200.

TEDVÎN
التدوين
Ezberlenen ve bir yere kaydedilen hadisleri yazarak bir araya getirme anlamında terim.

Tablo 2.1: Hadis Kitaplarının Sistematiğini Gösteren Tablo

TASNİF EDİLEN HADİS ESERLERİNİN YÖNTEMLERİ	KONULARINA GÖRE HADİS KİTAPLARI (ale'l-Ebvab)	MUSANNEFLER	**MUSANNEF** اَلْمُصَنَّفُ Fıkhi hükümleri içeren, fıkıh konularına göre düzenlenen hadis kitaplarıdır. Sünenlerden farklı olarak bu tür eserlerde sahabe ve tabiunun söz ve işleriyle ilgili bol miktarda haber bulunur. *(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s.217.)*
			CAMİ اَلْجَامِع Her konudan hadisi ihtiva eden kitaplardır. Hadisler konularına göre tasnif edilmiştir. *(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s.43.)*
			SÜNEN اَلسُّنَنُ Fıkhi hükümleri içeren, fıkıh konularına göre düzenlenen hadis kitaplarıdır. *(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s.280.)*
	RÂVİLERİNE GÖRE HADİS KİTAPLARI (ale'r-Ri-cal)	MÜSNEDLER	**MÜSNED** اَلْمُسْنَدُ Sahabi veya sonraki bir râvînin ismi altında ondan gelen muttasıl merfu hadislerin toplandığı hadis kitabıdır. *(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 358.)*
			MUCEM اَلْمُعْجَمُ Hadisin ilk râvî (sahabi) veya son râvîsi (müellifin hocası olan râvî) ismi altında ondan gelen hadislerin toplandığı kitap demektir. Mucem türü kitabın içindeki bilgiler harf sırasına göre (alfabetik olarak) düzenlenmiştir. *(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s.358.)*

اَلتَّصْنِيفُ

Hadisleri belli bir düzen içinde toplamaya da **tasnif** denmiştir. Tasnif eserlerde hadisler konularına göre bölümlere ayrılmıştır. Bu bölümlere "kitap" denir. Kitaplar da kendi içinde "bâb" adı verilen başlıklara ayrılmıştır. Ayrılan bu başlıkların altında o konuyla ilgili hadisler yer alır. Konularına göre yazılan kitaplara cami, sünen, musannef gibi isimler verilmiştir.[18]

Mucem ve müsned adı verilen kitaplarda hadisler sahabi râvîlere göre sınıflandırılmıştır. Ebu Hureyre'nin (r.a.) rivayet ettiği hadisler Ebu Hureyre ismi altında, İbn-i Abbas'ın (r.a.) rivayet ettiği hadisler de İbn-i Abbas ismi altında bulunur.[19] Mucem kitaplarda râvîlerin sıralaması alfabetik, müsnedlerde karışıktır.

Hicri üçüncü asırda hadisleri kitaplarda toplama faaliyeti daha da hızlandığı için bu asır "hadisin altın çağı" olarak kabul edilir.[20] Kütübisitte adı verilen altı temel hadis kitabıda bu yüzyılda yazılmıştır. İçinde Hz. Muhammed'den (s.a.v.) nakledilen sahih hadisler toplanmıştır.

18. bk. Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 210-213.
19. bk. Talat Koçyiğit, Hadis Tarihi, s. 233.
20. Hadislerle İslam, C 1, s. 73.

KULLANACAĞIMIZ HADİS KAYNAKLARI

Tablo 2.2: Kütübisitte Olarak Tanımlanan Kitaplar ve Yazarları

ESERLER	YAZARLARI
el-Câmiu's-Sahih	BUHÂRÎ, Ebu Abdillah Muhammed b. İsmail b. İbrâhim el-Cu'fi (öl. 256/M 870)
el-Câmiu's-Sahih	MÜSLİM, Ebu'l-Hüseyin el –Kuşeyrî en Nisaburî Müslim b. El-Haccac(öl. 261/M 875)
es-Sünen	EBU DAVUD, Süleymân b. el-Eş'as b. İshâj es-Sicistânî el-Ezdî (öl. 275/M 892)
es-Sünen	TİRMİZÎ, Ebu Îsâ Muhammed b. Îsâ b. Sevre es-Sülemî (öl. 279/M 892)
es-Sünen	NESÂİ ,Ahmed b. Şuayb (öl. 303/M 915)
es-Sünen	İBN MACE, Ebû Abdillah Muhammed b. Yezîd Mâce el-Kazvînî (öl. 273/M 887)

رِيَاضُ الصَّالِحِينَ

İman, ibadet, muamelat, İslam ahlakı ve adabı konularında kaynak olarak Ebu Zekeriyya en-Nevevî'nin Riyâzü's-sâlihin adlı eseri kullanılabilir.[21] Ayrıca, Diyanet İşleri Başkanlığının hazırladığı yedi ciltten oluşan "Hadislerle İslam" adlı eser de dinî hitabette yararlanılan kaynak kitaplar arasında yer alır.

Aranan bir hadisin daha kolay bulunmasını sağlamak amacıyla bazı kitaplar yazılmıştır. Etraf kitapları bunların başında gelir. Etraf kitapları belirli hadis kitapları esas alınarak hazırlanan fihristlerdir. Baş tarafını veya tamamını hatırlatan bir kısmını vererek hadisin geçtiği kitapları gösterir. Bazı kitaplardaki hadislerin etrafları alfabetik sıraya konarak yapılmıştır.[22]

اَلْمُعْجَمُ الْمُفَهْرَسُ لِأَلْفَاظِ الْحَدِيثِ النَّبَوِيِّ

Etraf kitaplarının yanı sıra "el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfazi'l-Hadisi'n-Nebevi" isimli eser Kütübitisa'daki kitapların kelime fihristi olarak hazırlanmıştır. Hadislerin hangi kitapta geçtiğini göstermesi bakımından tercih edilen ve en çok kullanılan bir eserdir. Kitap Fransızca "Concordance et İndices de la Tradition Musulmane", Arapça "el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfazi'l-Hadisi'n-Nebevi" şeklinde anılmış, kısaca "Concordance" (Konkordans) ve

BİLGİ KUTUSU

اَلصَّحِيحَانُ

SAHÎHÂN

Buhârî ve Müslim'in kısaca sahih diye bilinen el-Câmiu's-Sahih isimli eserlerinin ortak adına denir.

(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 269.)

اَلْكُتُبُ الْأَرْبَعَةُ

KÜTÜBİERBAA

Kütübisitte'de bulunan Ebu Davud, Nesâi, İbn Mâce ve Tirmizî nin es-Sünen isimli hadis kitaplarının dördüne birden denir.

(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 157.)

اَلْكُتُبُ التِّسْعَةُ

KÜTÜBİTİSA

Kütübisitte'ye eklenen üç hadis kitabıyla birlikte (Darimi'nin es-Sünen'i, İmam Malik'in Muvatta'ı, İmam Ahmed'in el-Müsned'i) İslam âleminde meşhur olmuş dokuz hadis kitabına denir.

(Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 158.)

اَلْمُوَطَّأُ

MUVATTA

İmam Malik b. Enes'in (ö. 179/ M 795) fıkhi konuları esas alarak hazırladığı hadis kitabıdır.

(Dinî Terimler Sözlüğü, s. 254.)

21. bk. Riyâzü's-Sâlihîn, C 1, s. 7.
22. bk. Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 352.

"el-Mu'cemü'l-Müfehres" diye meşhur olmuştur.[23] Bu eser sekiz cilt olarak hazırlanmıştır.

el-Mu'cemu'l-Müfehres'in ilk yedi cildinde hadislerin kelime fihristi vardır. Sekizinci cildi özel isimlere ayrılmıştır. Burada şahıs, yer, sure ve ayet fihristleri bulunur. Hadiste geçen bir şahsın, bir yerin, bir surenin ismine veya bir ayetin yerine bakarak da hadisin Kütübitisa'da yer alıp almadığı, yer alıyorsa hangi kitapta geçtiği bulunabilir.[24]

Kütübitisa'da bulunan kitapların her biri için kısaltmalar kullanılmıştır. Bu kısaltmalar her sayfanın altında bulunur. Kitap kısaltmasından sonra gelen kelime söz konusu kitaptaki ana bölüm yani kitap ismidir. Daha sonra gelen rakam Sahih-i Müslim ve Muvatta-ı Malik için ana bölümdeki hadis numarasını, diğerlerinde ise bâb numarasını gösterir.

Dinî hitabette kullanacağımız hadisleri seçmeden önce sunulacak konu belirlenir. Konuyla ilgili hadisler hedef kitlenin ihtiyaçları, sosyo-kültürel durumu gözönüne alınarak sahih kaynaklardan seçilerek kulanılır.

Hadisteki bir kelimeden yola çıkarak hadisin hangi kitapta yer aldığını ve nasıl bulunduğunu bir örnekle görelim:

Aranan hadis

إِنَّ اللهَ لاَ يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلٰكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ ●

"Allah sizin dış görünüşlerinize ve mallarınıza bakmaz, o sizin kalplerinize ve amellerinize (işlerinize) bakar."[25]

Bu hadisin sadece إِنَّ اللهَ لاَ يَنْظُرُ kısmının hatırlandığını düşünelim. Burada يَنْظُرُ fiilinin sülasi olarak نظر kökü kullanılır.

1.cilt ابد – حى	2.cilt حب – سنر	3.cilt سنم – طعم	4.cilt طعم – غهر
5.cilt غمز – كرم	6.cilt كرم – نكل	7.cilt نكل – يوم	8.cilt فهارس

Hadislerde geçen kelimelerin sülasi kökleri, el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfazi'l-Hadisi'n-Nebevi adlı eserde madde başlığı yapılmıştır.

Buna göre نظر fiili 6. ciltte bulunmakta ve 485. sayfadan başlamaktadır. Aranan hadisin ise 486. sayfanın sol alt köşesinde yer aldığı görülür.

Hadisin sonundaki mim harfi Müslim'in Sahih kitabını anlattığı sayfanın altında bulunan açıklamadan anlaşılır. Hadisin, Müslim'in Sahih kitabında Birr babında 33. hadis olarak yer aldığı görülür.

23. bk. İbrahim Hatiboğlu, "el-Mu'cemü'l-Müfehres li-Elfazi'l-Hadisi'n-Nebevi", DİA, C 30, s. 347.
24. bk. Abdullah Aydınlı, Hadis Istılahları Sözlüğü, s. 355-356.
25. Müslim, Birr, 33.